

Vandrebooka

Mappevurdering som lim i et fireårig yrkesfaglig løp

Avsluttende betraktninger fra et av prosjektets kompetansemiljø

I prosjektet har dette kompetansemiljøet vært didaktisk støttespiller, innspiller og kanskje ikke minst - meget interessert tilskuer. Det er på det grunnlaget denne oppsummeringen er gjort.

Vi har oppfattet at intensjonen med prosjektet har vært å utvikle og utprøve lærings-, vurderings- og dokumentasjonsverktøyet Vandrebooka i det yrkesfaglige utdanningsløpet. Vandrebooka skal gjøre det mulig for alle aktører (elever, lærere, lærlinger og veiledere) å se helhet og sammenheng i utviklingen av intensjonelle kunnskaper, ferdigheter, holdninger og helhetlig kompetanse, selv om det i utdanningen også må settes fokus på fragmenter av en komplisert helhet.

Vi bruker også betegnelsen "vandrebookstrategier" i denne oppsummeringen, fordi Vandrebooka er blitt utformet og brukt på litt forskjellige måter. Det vil forhåpentligvis framgå av teksten at vi ikke ser på det som en svakhet. Tvert imot ser vi det som en styrke for prosjektet at mangfold og allsidighet får råde innenfor prosjektets intensjonsrammer.

Generelt er vår oppfatning at bruk av vandrebookstrategier kan bidra til å bevege yrkesfagutdanningen inn i spor som vil styrke utdanningens natur, særegenheter og muligheter. Videre ser vi det også som sannsynlig at vandrebookstrategier vil gjøre det mulig for flere å oppfatte at yrkesfagutdanning først og fremst utfordrer deres sterke sider, fremmer vekst, styrker selvbildet og gir mot og energi til å gå løs på utfordringer mange har sett på som vanskelige.

I fortsettelsen forsøker vi å konkretisere og detaljere dette synet litt, gjennom å trekke fram noen sentrale muligheter og deretter noen utfordringer som det kan være nyttig å ta i betraktning i det videre arbeidet med å implementere Vandrebooka i yrkesfagutdanningen.

Styrket praksisnærhet. Bruk av oversiktlige, velstrukturerte og velformulerte oppgaver viser seg nødvendige, men utilstrekkelige for å nå sammensatte kompetansemål i yrkesfagutdanningen. Det viser seg vanskeligere enn antatt å utvikle helhetlig kompetanse gjennom bruk av bare syntetiske læringsprosesser. Noe av dette er det antakelig også Lave og Wenger har sett når de framhever at læring krever situasjonsbevissthet. Læringsarbeid med for stor avstand til den situasjon hvor kunnskapene skal anvendes kan på mange måter forklare hvorfor yrkesfagutdanningen av mange beskrives som *for teoretisk*. Det trenger altså ikke å bero på mengden av teori, men på hvordan, i hvilke situasjoner og i hvilke sammenhenger teorien presenteres. En for svak bevissthet om dette kan føre til underskudd på forståelse, relevans, mening og mestringserfaringer og føre til fravær og frafall. Vandrebookstrategier kan gjøre det mulig å styrke læringens praksisnærhet og relevans. Dette mener vi også underbygges av erfaringer vi har hatt med henholdsvis teori- og praksisbaserte studentarbeider i lærerutdanningen.

Generalisering gjennom fordypning og formativ kommunikasjon omkring det nære. "Æ skjønne ikke nåkka!" Et konstruktivt hjertesukk fra en elev som kan ha bestemt seg for å bringe klarhet i det mystiske lærestoffet. Vandrebookstrategier kan gjennom å rette oppmerksomheten mot den lærende og den lærendes læringsarbeid, bidra til å gi elever oversikt og innsikt gjennom fokusering og fordypning i dette læringsarbeidet. Generell innsikt kan da tilegnes gjennom å delta med engasjement i den formative kommunikasjonen mellom aktørene på læringsarenaen. Dette kan forstås som en utgave av Klafkis

eksemplariske prinsipper, hvor oversikt og sammenheng etableres gjennom å holde fokus på det lærende arbeider med og den *formative kommunikasjonen* omkring disse.

Kommunikasjonsferdigheter og fellesskap. Vandrebokstrategier kan på den måten også styrke grunnleggende kommunikasjonsferdigheter (muntlige og skriftlige) og bruk av digitale hjelpemidler. Vandrebøkene kan da betraktes som kommunikasjonsverktøy, men også som selvstendige arbeidsstykker og læringsobjekter og på den måten utgjøre en mulighet til å skape nærhet mellom fellesfag og programfag.

Mestring og selvbilde. Alle trenger å møte hverdagens utfordringer med et robust selvbilde og et kritisk blikk på sine omgivelser, men også med et grunnleggende respekt for samfunnets fellesverdier. For barn og unge blir lærere samfunnets nøkkelagenter og elevenes erfaringer med dem blir viktige for hvilket selvbilde og samfunnssyn de etablerer. Sterkere fokus på elevprestasjoner gjør det derfor også nødvendig å styrke den sosiofaglige samhandlingskvaliteten mellom aktørene på læringsarenaen. Vandrebokstrategier kan gjennom sin elevorientering og praksisnærhet gjøre det lettere for elever og lærlinger å akseptere forsterkede krav, gjennom at de oppfattes som rimelige, relevante og overkommelige.

Så kan det være nyttig å peke på noen utfordringer. Gjennomløpende stikkord der er først *tålmodighet*, dernest både *mot* og *vilje*. Vandrebokstrategier kan oppfattes som skolefremmede og kanskje også av noen som en litt lettvtint og uklar vei til kompetanse. Det bør derfor innføres som en nesten vedvarende utprøving og tilpassing. I slike lange implementeringsfaser kan man observere forskjellige tilpassingsprosesser og tilpassingsstrategier, men karakterisert ved to ytterpunkter, her betegnet som henholdsvis *autoplastisk* og *alloplastisk* tilpassing.

En *autoplastisk* tilpassing vil si at et introdusert element (til eksempel Vandreboka) tilpasses omgivelsene gjennom å tilpasse det introduserte elementet. Det andre ytterpunktet, en *alloplastisk* tilpassing, vil si at det introduserte elementet tilpasses gjennom å endre omgivelsene. I de aller fleste skoleutviklingsprosjekter er det åpenbart nødvendig med kombinasjoner av disse to. Det gjelder på alle felt (organisasjoner, individer, materiell, metoder osv.). Dessuten kan det av og til være vanskelig å avgjøre hva som tilpasses hva. Endrings- og tilpassingsdilemmaer danner på en eller flere måter grunnlag for de seks utfordringene som listes opp og kommenteres nedenfor.

Etablerte bestemmelser, tradisjoner og arbeidsmåter kan i sitt nære forhold til individer gjøre det vanskelig å endre dem. Det er derfor en fordel om implementering kan skje uten for omfattende og brå endringer. Det kan være viktig at både de som er positive og de som er skeptiske får anledning til å observere at noen "supermotiverte" tester ut noe som kan gå side om side med de etablerte systemene.

Grad av frivillighet. I en slik fase kan det altså være viktig å basere involveringen på interesse, motivasjon og frivillighet, men samtidig kan det være viktig at "alle som vil" får delta. De mest skeptiske bør med samme begrunnelse få lov å være tilskuere så lenge de er betydelig usikre på hva dette innebærer for dem og det de gjør. Dette bør det antakelig være en viss aksepterende åpenhet om. Først når det nye begynner å få preg av å være etablert, kan organisasjonen tåle den påkjenningen det er å gjøre det nye gjeldende for "alt og alle". Først da kan organisasjonens virksomhet tåle at noen føler at de ikke helt får det til og med misnøye og avskallinger som resultat.

Fellesfagenes plass i læringsarbeidet. Særlig arbeidet med å tilpasse fellesfag og programfag kan kreve en særlig grad av frivillighet personlig motivasjon. Det bør til eksempel tas hensyn til at noen fag kan egne seg bedre for dette enn andre og at lærere ser forskjellig på dette (forutsetninger, mål, midler, læringsutbytte...). Det er å håpe at læreplanrevisjonen skal bidra positivt til å legge til rette for at det finnes gode løsninger for dette behovet. Vi ser det slik at denne lite omdiskuterte endringen viser hvor bred og dyp vilje det er til å gjøre noe med denne betydelige utfordringen.

Sluttvurderingers innhold og struktur. Sluttvurderinger er ment å beskrive lærendes kvalifikasjoner ved slutten av en utdanning. Derfor har vi både i skole- og arbeidslivsbasert utdanning tradisjon for å gjennomføre avsluttende prøver av forskjellig art. Slike avsluttende prøver kan også ha positive virkninger for selve læringen. De kan til eksempel hjelpe lærende med å holde fokus på viktige sider av læringsarbeidet og de kan for noen også utgjøre en betydelig motivasjonsfaktor. Det er imidlertid vår oppfatning at med større vekt på vurdering for læring vil slike strengt avgrensede, vel strukturerte og kontrollerte prøver få mindre betydning for sluttvurderingen. Sluttkompetansevurdering i en

vandrebokforståelse vil det derfor være like naturlig å se på som en prosessbasert vurdering av kompetansen, med sterkest vekt på kompetansen ved utdanningens avslutning.

Sosiokulturelt læringsutbytte, lærerrolle og vurdering. Sosiokulturelle læringsformer kan ha den svakhet at aktørene, og kanskje særlig lærere og veiledere, kan undervurdere lærerrollens utfordringer og betydning for det intensjonelle læringsutbytte. Læringsarbeidet betraktes ofte som selvgående og læringsutbyttet tas for gitt eller i stor grad er de lærendes ansvar. Det gjør at læringsstrategien kan få for mye av skylda om et intensjonelt læringsutbytte virker svakt eller uteblir. I forlengelsen av dette er det også en viss fare for at man i for sterk grad forventer og tilstreber et *tradisjonelt instrumentelt* læringsutbytte fra sosiokulturelt pregede læringsstrategier. Denne mangelen påvises noen ganger gjennom tradisjonelle vurderingsformer og brukes derfor noe uberettiget til å underkjenne nytten av sosiokulturelt pregede læringsstrategier. Læringsutbyttet bør derfor undersøkes gjennom bruk av metoder som evner å påvise intensjonelt læringsutbytte fra de sosiokulturelt pregede læringsstrategier.

Eksamener, karakterer, likhet og rettferdighet. Det knytter seg mange grunnleggende og sterke verdier, oppfatninger og emosjoner til dette feltet. Utsiktet ulikhet og forskjellsbehandling kan være betydelig i undervisning, lærerkompetanse, materielt... osv., men de ser ut til å være lettere å akseptere enn utsiktet ulikhet og forskjellsbehandling på feltet vurdering og karaktersetting. Sterk vektlegging av numerisk likhet og presisjon på vurderingssiden kan derfor være med og gjøre det vanskelig å forbedre yrkesfagutdanningens kvalitative læringsutbytte. I tillegg kan det synes ganske vanskelig å påvirke utdanning, uten å gå veien om endring i utdanningens vurderingsformer. Dette forholdet kan gjøre det nødvendig med en justering av vårt grunnleggende syn på presisjon, likhet og rettferdighet i prestasjons- og kompetansevurdering.

Oppsummert: Vandrebokstrategier kan legge grunnlag for en mer harmonisk sosiofaglig kommunikasjon mellom aktørene på læringsarenaen. Innenfor rammene av et fellesskap gir det også muligheter for mer individtilpasset læring, med forsterkning av både subjektiv og objektiv mestring. Dette gjør det mulig å oppleve læringsarbeidet mer meningsfullt for alle aktørene. I neste omgang kan dette på en *legal* måte bidra til å redusere fravær og frafall i yrkesfaglig utdanning.

Tromsø, dato 20.05.2010

Bjørnar Strøm
Universitetslektor